

EGYHÁZI SZEMLE.

Megjelenik kéthetenként egy íven. Előfizetési ára egész éve 3 frt.

Kiadó és felelős szerkesztő: **Kovács Albert.** A tanügyi rovat vezetője: **Dr. Kiss Áron.**
Belmunkatársak: **Csiskó János, Dr. Kovács Ödön, Papp Károly, Szeremlei Sámuel.**

5-ik évfolyam.

5. sz.

Pest, 1875. mart. 7.

Elmefuttatás a protestans tanár-képezdek felett.

(Vége.)

A convent idézett véleménye nem maradt viszhang nélkül. Látszik, hogy életrevaló és életkérdést érintett. Ennek hatása alatt született meg Debrecenben a protestans egyetem eszméje. A felmerült eszme meglehetősen hullámokat vert már az irodalom terén is, de bizonyosan még többet minden jó protestans ember szívében. Némelyek rajongással csüngenek rajta és biznak benne, mások szeretnék, de nem hiszik kivihetőnek, némelyekről meg azt állítják, hogy határozott ellenségei. E sorok írója mind a három csoporthoz egy kissé hozzá tartozik. Büszkeséggel gondol egy virágzó protestans egyetem lehetőségére, s a protestantismus jó szellemében való bizalmát nem tudja annyira megtagadni, hogy egy protestans egyetemtől akár a tudományra, akár a felekezetek békés együttlétére nézve rosszat reméljen. A protestans szabadság — még ha elnyomni akarnák is — érvényre küzdené ott magát, akár Debrecenben is, és a szabadság a türelmesség nevelőanyja még Romával szemben is. Azt sem mondhatni, hogy megvalósulása teljes lehetetlenség volna.

Elvontan tekintve, miért ne állithatna fel és tarthatna fenn a két testvér protestans egyház egy kitünő egyetemet? Hollandia jó hírű egyetemein a tanárok száma 30—45 között van. Ennyi nekünk is elég volna s közköltésen ki is tudnók állítani. De hogy a concret viszonyokat tekintve, a jelenben e terv csak chimära, azt elég érthetőleg kifejté Dr. Kiss Áron ur. A mennyiben pedig e chimäre a derék debreceniek figyelmét és gondolatját elvonná attól, a mi első életszükség és a mit a jelenben is megvalósíthatni,

annyiban ez eszme ellenségei kell hogy legyünk. Azonban e sorok írója hívő jó keresztyénnek is tartja magát (ha tán nem is a debreceni „Figyelmező“ értelmében), és hiszi, hogy a beláthatlan bölcs isteni gondviselés a jó debrecenieket az egyetemi terv által rávezérli annak megvalósítására, a mi lehetséges és a mi által hazai protestans nevelésügyünknek gyors és nagy szolgálatot tennének: egy protestans tanárképezde berendezésére. Egy jó tanárképezde feltételei: 1-ször egy jó minta-gymnasium, 2-szor, 3-szor és 99-szer újra egy jó minta-gymnasium, s a jogi és orvosi facultás pedig még csak 100-diknak sem következik *).

Ha hivatalosan nem is, de irodalmi téren már arról is volt szó, hogy Pesten állittatnék fel egy prot. tanárképezde. Nem tudom megbírná-e Pest vagy a dunamelléki egyházkerület annak költségeit, de annyi bizonyos, hogy Pest és a pesti jóhirű két prot. gymnasium nagyon is competens hely volna egy tanárképezde számára.

Tárgyalta e kérdést az erdélyi ref. egyházkerület 1873. és 1874-iki közgyűlése is. Ugyanis az 1873-ik évi convent jegyzőkönyve kiküldetvén az egyes egyházi testületekhez véleményadás végett, többen felhívták a közgyűlés figyelmét a tanárképezde is: „— — azon tekintetből kifolyólag, hogy közelebbről egy egészen elkülönzötteen beállítandó tanárképezde felállítását alig remélhetjük, — sőt hogy az nem is volna tán célszerű, miután a tanárképezdének multhatatlanul egy jól rendezett minta-gymnasiummal kell összeköttetésben állnia: véleményezzük, hogy egyetemes ref. egyházunk tanárképezdét csak valamely nagyobb főiskolája mellett, azzal combinatióban állithat fel, — úgy, hogy a főiskola gymnasiumában és felsőbb tanfolyamain működő külső és belső képesítettséggel bíró tanárok egyszersmind a tanárképezdében is tanítsanak.

„Miután pedig erdélyi ref. egyházkerületünkben e tekintetben csakis a nagyegyedi Bethlen-főtanodára gondolhatni, mint a

*) A mint az „Értesítő“-ből látjuk, a pesti tanárképezdében is nagyobb részben gymn. tanárok tanítanak. Kolozsvártt mind csak egyetemiék, sőt ott minta-gymn. sincs a képezde mellett. Hogyan lehet képezde minta-gymnasium nélkül, nehezen tudjuk felfogni.

mely legnagyobb vagyoni alappal rendelkezik, s gymn. tanárait a jelenben is oly tisztességesen díjazza, mint hazánkban sem felekezeti, sem állami gymnasium egy sem, s így jogos remény lehet ahoz, hogy oda mindig kitünő külső és belső képzettségű és kellő számu egyének lesznek található tanároknak — — — indítványozzuk, hogy szólittassék fel a Bethlen-főtanoda előjárósága, véleményt adni és nyilatkozni a felöl, ha nem látná-e lehetségesnek ott egy tanárképezde mielőbbi beállítását, és ha igen, miként hiszi azt kivihetőnek?“ Az erdélyi egyházkerületi közgyűlés 1874-iki gyűlése jegyzőkönyvének 72. pontja szerint az indítványt véleményadás végett áttette az igazgató tanácshoz. Miként fog az igazgató tanács véleményezni, nem tudjuk, de hiszszük, hogy az idézett indítvány is életrevaló és kivihető. Országszerte ismeretes az enyedi főtanodának kedvező anyagi helyzete. Tudjuk, hogy tanárainak a szép természetbeli szálláson kívül kétezzer forintot megközelítő fizetést ad. A Királyhágón innen és túl egyaránt ismeretes azon nemes missió is, melyet évszázadok óta azon főtanoda úgy nemzetiségünk, mint ref. egyházunk irányában dicséretesen teljesít. Mi Enyeden is örömmel üdvözölnénk egy tanárképezdét. Arra, hogy bár az 5 ref. superintendentia egyesülve, közérővel állítson be valamelyik főiskola mellé tanárképezdét, hosszú volna várni. Látjuk mily sok valódi és képzelt akadály, s különösen mily sok particularis érdek áll ennek útjában. Ha ezek megváltozását akarnók bevárni, aligha úgy nem járnánk, mint azon ember, kinek lova, mikorra már épen megtanult volna éhezni, elkárosodott. Ha közelebről tanárképezdénk lesz, az csak úgy lehet, ha valamelyik egyházkerületünk és főiskolánk elég ügyes és életrevaló lesz saját erején valósítani azt. Debrecen, Pest vagy Enyed — bármelyik tegye is — egyformán kitünő szolgálatot teend gymnasialis tanügyünknek és hatalmas lendületet ad saját főtanodájának. A tanárképezdével összekötött minta-gymnasium kétségkívül gyorsan nemcsak névleg, hanem tényleg is összes gymnasiumaink mintájává emelkednék. Ép ezért semmi kár nem volna benne, ha nem is csak egy helyen, hanem két helyen is megkísértenék. Ha ezáltal a növendékek száma egyikben több, egyikben kevesebb lenne, több és részletesebb gond fordíthatnák kiképzésökre, és a netán beállandó verseny sem lehetne káros.

És a kivétel sem lenne nagyon nehéz. A mely főtanodánkknál jó és nagy könyvtár van (ez pedig több helyen van), van érem- és régiségtár s különösen teljes természettani, terményrajzi és vegytani gyűjtemény, azaz olyan teljes, a milyen egy jó mintagymnasiumhoz megkívántatik, ott ezekkel a tanárképezde is megélhet. — A tanfolyam terjedhetne 4 évre, 3 elméleti, 1 gyakorlati képzésre szánva. Osztatnék — mint a budapesti is — két szakosztályra, u. m.: *A*) nyelvészet-történelmi, *B*) mennyiségtan-természettudományi szakosztályra. E szakosztályokban még külön csoportokat is venni fel, mint a budapestinél, nem lenne szükséges, sőt még célszerű sem. A gymn. tanár nem lehet csak egyetlen egy specialis tudományág szakembere, még ha csak egy szakot tanítana is. Ezenkívül nálunk protestansoknál, a hol a tanítás mellett a nevelésre is mindig kiváló súly fektettetett, legalább az alsóbb osztályokban nincs is a szigorú szakrendszer alkalmazva, s ezt tenni, véleményünk szerint, nem szabad. Ott a latin mellett magyar nyelvtant s e mellett historiát és földrajzot is kell tudni, sőt tanítani is a tanárnak. — Mindkét szakosztályra nézve lenne még a bölcsészeti és neveléstani *cursus*. Mindezeket 12 tanár heti 5 órával sikeresen eltaníthatná, p. ilyenformán:

A) Nyelvészet-történelmi szakosztályban: 1) Latin nyelv és irodalom tanára 5 óra; 2) görög nyelv és irodalom tanára 5 óra; 3) magyar nyelv és irodalom tanára 5 óra; 4) német és francia nyelv és irodalom tanára 5 óra; 5) történelem és földrajz tanára 5 óra.

B) Mennyiségtan-természettudományi szakosztályban: 6) mennyiségtan tanára 5 óra; 7) mértan tanára 5 óra; 8) Természet-tan tanára 5 óra; 9) állat- és növénytan tanára 5 óra; 10) ásvány- és vegytan tanára 5 óra.

C) 11) Bölcsészettan 6 óra; 12) neveléstan 4 óra.

Az ifju a gyakorló évben még egyszer végig hallgatná specialiter választott szaktudományát az illető szaktanártól a felgymnasiumban. Szász Károly mondá, hogy nagyon kívánatos volna, ha minden pap egyszer még hallgató lenne; ép úgy elmondhatni ezt a tanárokról is; a módszertan elvei valódi elsajátítására ennél jobb mód nem ajánlható. Továbbá a gymnasium alsóbb osztályaiban, kellő felügyelet mellett, tanítának magok is. Ott,

a hol magántanítói rendszer van, egész 4 éves cursus alatt működ-
nének mint magántanítók. A 4 év végeztével vagy külföldi egye-
temre mennének legalább egy évre, vagy segédtanároskodnának
legalább két évig, a mikor aztán végső képesítő vizsgára bocsát-
tatnának, a melynek sikeres kiállása után lehetnének rendes
gymnasialis tanárokká.

A tanárképezdei tanároknak, az ottani heti 5 órán kívül a
minta-gymnasiumban nem lehetne több heti 10—12 órájoknál. A
bölcész- és neveléstan tanárainak természetesen ennyi sem, leg-
fennebb 2—3. Helyöket pótolnák a gymnasiumban részint a
gyakorló tanárjelöltek, részint 4 osztálytanár, a gymn. 4 alsóbb
osztályában. A vallástanítást vezetnék a végzett theologusok segít-
ségével a theologiae professorok. Sőt ezek rendkívülig a tanár-
képezdében is adhatnának elő némely tudományágakat az önként
vállalkozóknak; p. művelődés történetét, keleti irodalom történetét
és keleti nyelvészetet, újabbkori görög és latin nyelvészetet és
irodalmat, palaeographiát, stb.

E szerint egy theologiai facultásból, tanárképezdeből és
minta-gymnasiumból álló főiskola személyzete állana:

a) 4 theologiai professor, a stricte theologiai tudományokra;
neveléstant, bölcész- és egyéb még tán szükségesnek ítélt tudom-
ányokat hallgathatnának a theologusok a tanárképezde tag-
jaival;

b) 12 rendes tanárképezdei és főgymnasiumi tanár;

c) 4 osztálytanár.

A mi pedig a költségeket illeti: a) a 16 rendes tanár fizeté-
sét szabad szálláson kívül 2000 frtra, b) a 4 osztálytanár fizetését
1200 frtra számítva, lenne évenként 36,800 frt, c) könyvtár-gyara-
pitásra, gyűjtemények gyarapítására és pályadíjakra évenként
5000 frt, d) egyéb kiadások évi 8200 frttal könnyen fedezhetők
volnának és így kerek számban 50,000 frttal egy ily intézet költ-
ségeit fedezni lehetne. Nem tudjuk ugyan tényleg, de a mint hall-
juk, ennyivel akár Debrecen, akár Sárospatak, akár Nagy-Enyed
évenként rendelkezik, s hiszszük, hogy egy kis erőfeszítéssel és
szokott ügyességével Pest is ráverekedhetik. Melyik ragadja és
valósítja meg ez eszmét hamarabb? nem tudjuk. Ha egyszerre
többen tennék, annál jobb volna. Annyi igaz, hogy Debrecen buzgó

tanügyi férfainak is az egyetem chimarája helyett jobb volna ezen fáradozni; és az erdélyi superintendens vezérférfiai is a helyett, hogy egy virágzó nagy főintézetök megbontása felett civódjanak, jobban tennék, ha ezen intézetöket — a nagy-enyedit — igyekeznének oda emelni, a mivé anyagi és szellemi erejénél fogva lehet. A nagy fejedelem akarata az volt, hogy ott „akadémia erigálása legyen“. A fejedelem szándékának a mostani idők nyelvére fordítva a jól berendezett együttes theologiai facultas és tanárképezde felelne meg; e szándék megtestesítését az egész nemzet jogosan várhatná meg azon intézettől, melylyel a nagy fejedelemnek kétségkívül egész nemzetre kiterjedő céljai voltak.

Transsilvanus.

T A N Ü G Y.

Lélektani párhuzam a gyermek és a nép közt s az ebből eredő pädagogiai következtetések. *)

Az első népfejlődési korszakokról általánosan az a vélemény, hogy azoknak nyelv- és költészetbeli alakzataiban, s különösen hitregei képzeteiben valami üde, érzéki, plasztikai szellem nyilvánul. Mikor az ind mondákban a mytholog a felhőket úgy találja szerepeltetve mint teheneket, melyek a szomszéd földnek dagadó emlőiket megnyitják, vagy mikor a villámot az égből a földre szálló arany szárnyu madár gyanánt látja feltüntetve, ez az általános vélemény szerint mind „költői, plasztikai“. Sőt egy tétel szerint, mely az aféle apperceptióra azonnal készen van, azt is mondják, hogy a költői erő: „személyesítés“. A személyesítés mindenütt használt utalvány bizonyos gondolatra, melyet érintkezéseink alkalmával igen jól használhatunk, de a melynek beváltását nem próbálhatjuk meg. — Rendesen, a szellemi életnek ugyanazon a fokozaton mindenütt törvényszerűleg visszatérő nyilvánulásainál vagy nem gondolnak semmi érdemlegest, vagy azt hiszik, hogy az ős emberekben az aranykorból valami különös erő maradt fenn, mely által ők mindent oly szép költőiséggel tudtak felfogni, de a

*) Götzenek a Ziller-féle „Évkönyvben“ megjelent „Die Volkspoesie und das Kind“ című nagyobb tanulmánya után.

mely belőlünk szegény epigonokból már kiveszett. E vélemény szerint aztán az ő emberek mind született poéták voltak, kik tisztán szépirodalmi érdekből, pihenő óráikban egész mythológiákat csináltak. Azonban az újabb psychologia mást tanít, C o h e n H e r m a n n szerint p. o. mindezen mytho-poeticus nézetek a külvilágnak természeti szükségéből folyó fölfogásai, melyeket a fejletlen szellem nem költői ugytetszésből, hanem lélektani szükségéből producált, egyrészt a rája ható érzéki benyomásoknál s másrészt az ezeket fölfogó s benne már meglevő képzeteknél fogva. Ha ezt a nézetet mi is magunkévá tesszük, kettőt érünk el általa: először el fogjuk ismerni, hogy az első nevelési fokozaton a költészetnek kell lenni a csoportosító középpontnak, s ez állítás meg fogja nyerni igazi alapjait; másodsor belátandjuk azt is, hogy e középpontnak nem a műpoesisnak, hanem a népköltészetnek kell lennie. De fejtsük ki ezeket részletesebben.

A különböző népeknél, klaszikusoknál ugy mint a nem-klaszikusoknál, bármely helyen éltek legyen is azok, a fejlődés kezdetén egy mythikus korszakra találunk. Az, hogy ennek termékei az előhozásuknál közreműködő tényezők nagy különbsége miatt egymástól igen elütnek, csak megerősíti azt a felvételt, hogy az emberi szellem ezen mythosképző munkássága törvény- és szükség szerű. Hogy ezt beláthassuk, le kell mondanunk azon fogalomról, melyet eddigelé a szellemi életről alkotni szoktunk s egy valódi, még kifejletlen, s csak képességeiben létező szellemet kell feltételeznünk, melynek semmi egyebe nincs, mint érzékidegeinek izgathatósága, s mely a dolgokról még semmiféle fogalmat nem alkotott. Behelyeztetve ez a természet közepébe, minden oldalról benyomásokat fogad el, melyek érzékeit izgatják és érző idegeitől az agyba vezetettve, a lélekben bizonyos reflexiót okoznak. Ugyanazon érzéki benyomások gyakoribb ismétlése az azt okozó tárgyról való s eleintén homályos érzetet lassan-lassan világosabbá teszi s végre képzetté növeli. Ha ily módon egyszer képzetek származtak, akkor más, azokhoz jövő új észrevételek a mindkét részről való egynemű elemeknél fogva, a már létező képzetek segélyével, fogatnak föl. A természet fiának, a kire ezerszer gyakoroltak befolyást a feje fölött elrepülő madarak, a villámot, a mint a levegőt átha-

sitá, mint madarat kellett felfogni, s a nyája tejétől függő nomád a fellegeket, melyek esővel terheltlen felette elvonultak, kénytelen volt az ég duzzadozó emlőjü tehenei gyanánt felfogni, mert a benne meglevő képzeti anyagnál fogva mást nem tehetett. Mindezen szellemi munkásságnak eredménye pedig a mythicus nézlet, mely a nyelv által állandósított s az által oly időbe is áthozatott, melynek előhaladott szellemi élete ama primitiv nézletet régen meghaladta. Nyelvünkben hemzsegnek a mythicus kifejezések, élünk velök, de jelentésükkel nem mindig vagyunk tisztában. A fellegeket ugyan nem nézzük már égi tehéneknek, de azért még mindig azt mondjuk róluk, hogy az égen jár n a k. Az égi tüneményektől való ilyen nézlet az oly gondolkozásra, mely még csak a külső érzékbenyomásoktól függ, s a dolgok lényegébe nem hatott, szükségszerű s épen nem költői szabadság; az ilyen gondolkozás állandósította a nyelvi kifejezést, melyet ma még használunk, bár tudjuk, hogy a felhő mozgását a szél okozza s így az, a légkör azon törekvésén alapul, mely szerint az a részleges felmelegedés által megtört egyensúlyt helyreállítani igyekszik. Ez a magyarázat, melyet a természettani földrajzból kölcsönözünk, s mely ama tényhez korábban hozzákötött fogalmat megsemmisítette még annyira bő gondolkozási anyag, hogy szavunk sincs reá. Épen így van a dolog a bolygórendszerünket világító központi testnek a földforgása által való láthatóvá levésével is, melyet „napfeljöttének“ nevezünk, ámbár tudjuk, hogy azon természeti jelenség, ennek a puszta érzéki benyomást visszaadó nyelvbeli kifejezésnek teljességgel nem felel meg. A mi azon időkre nézve, melyek az ily kifejezéseket alkották a gondolkozás szükségessége volt, az most ránk nézve kényszere lett a gondolat működését mindig csak bizonyos távolban követő nyelvnek.

A gyermeknél s minden egyes egyednél szerintünk az ujon kezdődő szellemi fejlődés mindig ugyanezt a processust teszi meg. Minden gyermeknek épen úgy megvan még ma is az ő mythicus korszaka, a szót természetesen nem keresztyénellenes, hanem pszichologiai értelemben véve. Mikor a hó esését először látó gyermek elbámulva mondja az anyjának: „nézd csak a pillangók mint kergetik egymást,“ — mit tesz egyebet, mint az indus, mikor a villámot madárnak nevezte? Egyik sem akart „költői képpel“ élni,

hanem csak új észrevételeiket akarták az általok megszokott képzetek segélyével appercipiálni. S a gyermek, mikor üti a széket, a melyikben megbotlott, miben különbözik ama természeti embertől, ki a zivatarban a felhők élethalál tusáját látja? Mindketten úgy fogják föl környezetök tárgyait, mintha azoknak lelkük volna. Vagy a gyermek beszéde kutyájával, nem tökéletesen egyértékű-e azon nézettel, mely az állatmesék alapját teszi, s melyekben az állatoknak mindenféle emberi tulajdonságok tulajdonittatnak.

De vigyük tovább a párhuzamot. Az előbbieken láttuk azokat az utakat, melyeken a természeti ember világnézetét felépíti. A további fejlődés rendszeren következőleg szokott történni. A folytonos tapasztalás még több s más oldalról is megismerteti a dolgokat, mint a mythicus képzet, így aztán ennek az utóbbinak a gyarlósága napfényre jön s a dolgok lényegének alaposabb és bensőbb megismerése kikerülhetlenné teszi a szakítást a puszta külső benyomások által képzett apperceptiókkal. Mi történik ekkor? A mythicus apperceptiók már az öntudat oly faktorává lettek, melyekről csak úgy könnyedén nem mondhat le; azok a léleknek nemcsak első, tehát legtisztább benyomásai, s a később hozzájuk csatolt, okoskodás által kifejtett, s csak eszmében élő gondolkozási formák alapjai, hanem e mellett az értekek világosan beszélő nyelve által mindig újból támogattnak is. De a jobb megismerésnek még sem állhatnak ellen; az igazságra való törekvés az emberrel vele születik, s ez neki szükséges, mint a szemnek a fény. A mythicus vagy a realis képzettömegnek kell-e most hátrálni? Mint kell a conflictust megoldani? A feleletet a történet adja. A dolgok realis megismerése s a felőlök való idealis nézet s a tágasb értelemben vett bölcsélet és költészet között most ellentét képződik. A mythicus nézletek költőiekké lesznek; a mi előbb maga a dolgokról való fogalom volt, az most azoknak csak képévé lesz. Csak ekkor lehet tulajdonképeni poesisről beszélni. Mert ha most mélyebb realis ismerettel, a dolognak valóban megfelelő képzet mellett egy másik eszményi képzet áll, mely tudatosan lemondott arról, hogy a realitásnak kifejezőjeül szolgáljon, akkor az ilyenü képzet mindenesetre új és lényegesen különböző lesz ama mythicus képzettől, mely a maga fokozatán valóban a létező felfogására volt szánva s úgy tekintetett, mint az igazságnak abban

a periodusban lehető alakja. Ha már most a költői az embereket közvetlenül megindítani s nem gondolkozásra ébresztteni akarva, céljaira a képzetek azon korábbi érzéki fajtát választja, mivel az ilyenek általában érthetők; ha tehát így, ezen túlhaladt nézleteket mesterségesen fentartja: akkor bizonyára anachronismus gyanánt kell feltűnni, ha azok mindig mint „költői képek“ tekintetnek s sokkal helyesebb volna, ha a költői nézletek „tudatosan mythicusoknak“ neveztetnének.

S most lássuk ismét az egyedekben s a jelenben az imént kifejtett processushoz a mellékrajzot. Fentebb kimutattuk, hogy a mythicus nézetek épen nem költőiek, s itt állítjuk, hogy a gyermek, a költészet, mint ilyen iránt, nem fogékony. Ő még a mythicus fölfogás lépcsőzetén áll, s benne a realis valóság s az idealis szépség közt szakadásra még nem került a dolog. Az elődeink által évezredekken át keresztülfutott s a gyermekek által jelenleg is megfutni szokott pszichologiai processusok közt létező párhuzam az oka, a miért ama homályos előkor mythologiai productumai existenciájukat egyenes vonalban napjainkig lehozták, s a miért a mesevilág semmi más mint egyenes utóda, mint a néptől in usum delphini eszközölt kiadása ama régi kor mythologiájának. És a gyermek mesevilágában él, mint ősei az ő mythicus világukban. Távol attól, hogy a mesét más realis igazságok mellett, poeticus productumnak tartsa, ellenkezőleg hiszen abban; ez azon világnézet kifejezése, mely az ő fokozatán lehetséges. Kétségtelen, hogy a melyik gyermek a mesét hiszi, ugyanazt mythicusan s nem költőileg fogja fel. Sőt az egyéni s az általános fejlődés közti analogia mutatja azt is, hogy a felebb említett szakadás az idealis szépség s a realis valóság közt, a kicsinyeknél is ismétlődik. Eljön az idő, melyben a gyermek kezdi kérdeni, valjon az elbeszélte mese igazi történet-e, s bekövetkezik a pillanat, mikor addigi nézetéből kiemeltetve érzi magát, s a fordulat világnézetében megtörténik. Ez a körülmény az igazi oka annak, a mit fentebb állítottunk, t. i. hogy a gyermek a meséket nem költőileg fogja fel, mert különben ama fordulatnak nem lenne semmi oka. Sőt inkább az ilyes productumot csak igen-igen későn kezdi élvezni mint „költői“ terméket. S ezért állítjuk, hogy a gyermek a költészetet nem a rendes aesthetikai értelemben fogja fel, mivel a felfogás ez a módja

oly szellemi fokozatnak felelne meg, melyen a dolgok realis ismerete mellett azok eszményi felfogása is lehető, s a gyermekkorban ezen dualismus kiképződését még nem lehet föltételezni. Kérdezhetnők már most mint lesz az igazolható, hogy a költészetet, melynek tulajdonképeni megértésére a gyermek még nem képes, az egész első oktatás központjává akarjuk tenni. Erre két feleletünk van. Már egyszer láttuk, hogy a költészet az ő közvetlen behatásánál fogva, ama természetérzéki nézletmódot az érettebb ismeret korába átviszi és így az, t. i. a költészet, egy magas szellemi fejlettségű fokozat productumai között az annak kezdetén álló gyermek előtt legérthetőbb fog lenni és pedig nem a valóság feletti eszményi álláspontja, de a gyermekével analog nézletmódjáért. Másodszor azzal vehetjük elejét ama szemrehányásnak, hogy épen azt a különböző költői termékeknek a nevelés érdekében való kiválasztásánál és azok értékének meghatározásánál a szükséges mérvadó nézlet megszerzésére fölhasználjuk. Ha ez így van, mondjuk, ha t. i. a gyermek a költészetet a maga igazi eszményi értelmében méltányolni nem tudja: akkor oly productumokat, melyek lényegesen aestheticai nézletnek köszönik a maguk lételetét nem fogunk a kicsinyeknek adni, hanem adunk nekik oly költeményeket, melyek ezen magasabb dualisticus nézletet magukban nem tartalmazzák, hanem csak amaz egyszerű mythicaít (és pedig nem művészeti érdekből, hanem mert nem tehetünk másképen), vagy más szavakkal: a népköltészetnek előnyt adunk a műköltészet felett. (Vége köv.)

Könyvismertetés.

A nevelési tudományok főiskolája (Die Pädagogische Hochschule von Dr. G. A. Lindner. Wien, 1874., n. 8-r., 44 l.). E kis füzet Dr. Egger „Volksbildung und Schulwesen“ című vállalatában jelent meg. Az egész mű szoros összeköttetésben van osztrák szomszédaink közoktatási reform-munkálataival. Keletkezésére is azon enquete adott alkalmat, melyet Stremayr osztrák oktatásügyi minister 1871 febr. 2-án összehívott s melynek a szerző is Vogt, Stoy, Ziller, Ditter s más tanférfiakkal együtt tagja volt, s a mely enquete azért hivatott volt össze, hogy

véleményt adjon a felől: szükséges-e a középiskolai tanítók részére az egyetemek mellett pädagogiai szemináriumot fellállítani s ha igen, egy ilyen intézetben képeztetnek-e azokkal egyidejűleg a népoktatási intézetek tanítói is?

Dr. Lindner ezen incidensből kiindulva először is azon hézagra mutat rá, melylyel nyilvános tan- és nevelőintézeteink organismusában találkozunk. A technikai tudományoknak, a gazdaságnak, kereskedelemnek, hajózásnak, zenének, képzőművészeteknek, keleti nyelveknek, stb. mind megvannak a maguk főiskolái, csak a pädagogia az, mely nélkülözni kénytelen az aféle képviselést. Az egyetemeken van ugyan (legalább a legujabb időben állított) a pädagogikának tanszéke, de ez az élettel s az iskolával semmi contactusban nem áll. Ha valaki csizmadia akar lenni, nemcsak bőrt szerez magának, hanem valamelyik mesternél megtanulja a mesterséget is. Az egyetem pädagogiai tanszéke csak anyagot nyújt, de a nevelés mesterségének a praktikumával nem foglalkozik. Szükséges volna tehát egy pädagogiai főiskola, mely ugy a nevelés tudományát, mint annak mesterségét szigoru alapokra fektetve felmutatná. Ennek tantárgyai lennének: A) Az alaptanok: Erkölestan, Lélektan, Gondolkodástan, Népgazdaságtan, Szépészeti elemek. B) A tulajdonképeni hivatási szakok: Általános pädagogia. Oktatástan. Neveléstörténet az általános művelődéstörténet alapján. A népiskola fejlődésének története, s az osztrák népiskolai törvényisme. Az oktatásügy encyklopädiája. Az elemi oktatás módszertana. A nyelvoktatás, természeti tudományok, idegen nyelvek, rajz, zene, torna különleges módszertana. A vakok és siketnémák oktatása. A menedék- és idiota-házak. A gyermekkertek elmélete. Pädagogiai casuistikus beszélgetések. Egészségtan, tekintettel a népiskolára, stb. A főiskolán tanulási és tanítási szabadság hozatnék be, s össze lenne vele kötve egy nagy „orbis pictus“... egy tanszermuzeum, vagy is permanens tanügyi kiállítás. Gyakorló iskolája a szó szokott értelmében nem lenne, hanem e helyett az egyetemi városban levő tanintézeteket, s a környék intézeteit látogatnák. S ez elég is volna, mert a kik ide felvétetnének, azoknak az elemi képezdét már el kellendett végeznök. Fölvétetnének ide ugyanis az olyan képezdei végzett tanítójelöltek, kik városi népiskolák, nagyobb népoktatási tanintézetek s

képezdek tanítói akarnak lenni, s másodsorban bevétethetnének a gymnasiumi tanítójelöltek is az érettségi vizsga letétele után.

Természetes, hogy Lindner ezen javaslata külön pädagogiai főiskolát kívánva, elveti az egyetemi képzést s a középiskolai tanítók kiképzésére is csak melleleg van figyelemmel. Állításait a porosz, szász, stb. tanítóképzés ügyével s történetével is demonstrálja, sőt Schwicker lapjának a szivességéből megemlíti, hogy már Magyarországon is kísérletet tettek egy, az egyetemtől független pädagogiumnak Budapesten való felállításával s nem eredmény nélkül. Fájdalom, Lindner hibásan van értesülve s nekünk nem hogy ilyen pädagogiai főiskolánk volna, de budai felső képezdeink is csak a kezdet kezdetén állanak!

A gondolat, mit Lindner kimond, t. i. egy pädagogiai főiskola felállítása, nem új. A szakférfiak agyában régóta kezd az mindinkább megfoghatatlanná lenni, hogy miért kell az embergyilkolás teoriáját külön akademiákon tanítani akkor, mikor az embernevelésnek a pädagogikának ilyen akademiája nincsen? Az egyetemek régi, történeti fakultásokra oszlása a jelenkor szellemi szükségleteit már nem elégíti ki (ezt mutatja a művelődés mindenféle ágaira való főiskolák: hajózásiak, kereskedelmiek, stb. felállítása), aztán, ha azt kívánjuk, hogy a képezdei tanítók a népiskola embereiből kerüljenek ki, nagy a szükség az ily päd. főiskolára mindenütt s nálunk is. A nagyobbbrészt teljes gymn. tanfolyamot nemvégzett néptanító-jelöltek előtt a régi alma mater pedellusa becsapja a főkaput, kell tehát lenni nekik is saját főiskolájuknak, melyen aztán a tanfelügyelők teendőiből is oktatás adatnék. Mindenesetre az egész röpirat, mely nálunk is egy rég érzett hiányt, a képezdei tanárok képzését érinti, megérdemli a gondolkozást. Hiszen mi sem akarhatjuk örökké a külföldről importálni tudományosságunkat s menni tanulni sokszor oly emberekhez, kik egy pár ügyes fogáson kívül alig tudnak valamit s járatni leendő képezdei tanítóinkat oly intézetekbe, hol a külföld falusi tanítóit képezi. Nekünk kétségtelenül többet kell tenni, magasabb képzést kell kívánni tanítójelölteinktől, de módot is nyújtani nekik, hogy e képzést megszerezhessék. A közelebbi tanitógyűlés e kérdést már napirendre fogja tűzni, addig is gondolkozzanak rajta az illetők.

Dr. K. Á.

BELFÖLDI SZEMLE.

A Gusztáv Adolf egyletről és még valami. A valódi nagy férfiak áldása az idők rohama által nem korlátozva, századokon át eszközli az emberek boldogságát. Gusztáv Adolf porai régen széthullának a sirban Lützen mellett, midőn kétszázados emlékünnepe alkalmából nov. 6-án 1832-ben szelleme, szenvedő hitsorsosai felsegélésére, új alakban az u. n. Gusztáv Adolf egyletben győzött, melynek nem más a célja, mint bel- és külföldön támogatni a földi javakban szükölködő protestansokat, Pál intése szerint: „Azért míg időnk vagyon, mindenekkel jól tegyünk, kiváltképen a mi hitünknek cselédivel“.

És alig találunk az új időben egyletet, mely nagyobb haladást tett volna, mint a nevezett G. A. egylet. A hős király sirja felett felemelkedő méltó emlékszóbor költségéből felmaradott néhány tallérral vette kezdetét azon egylet 1832-ben és már 1867-ben közgyűlésén jelentethetett, hogy az egyletnek 1117 fiók-, 270 nő- és 10 tanuló egylete van és 800 szükölködő községnek egy évben 149,930 tallért osztott ki. Mily mérvben halad most azon egylet? Olyanban, hogy 187¹/₂. évben már 208,926 tallérral segítette a kérvényezőket. Évről évre a magyarhoni ev. egyházat is ezerekkel segíyezi, s az utolsó évben 12,651 frt 6 krt küldött e nemes célra.

Buzdittatva a német G. A. egylet szép példája és sikere által, valamint az által is, hogy a szükölködő egyházak száma napról napra szaporodik, — a magyarhoni ev. egyház is hasonló egyletet alakított 1861-ben az „első egyetemes ev. gyámintézet“ név alatt. Azon egylet a keresztyén szeretet hatalma által alapítatva, mindig több elismerést uyer és nagyobb sikernek örül. Csekély kezdetből kiindulva, ma már tetemes összegekkel járulnak az egyes kerületek az egyetemes gyámintézet pénztárához. Az utolsó évben következő összegeket küldtek be: a bányakerület 2359 frt 83 krt, a dunáninneri kerület 1573 frt 64 krt, a dunántuli kerület 2406 frt 92 krt, legtöbbit adakozott a tiszai kerület, t. i. 2423 frt 18 krt, mely összeghez a kerület felügyelője Zsedényi Ede, mint rendesen, úgy az idén is 100 frttal járult. E szerint mind a négy kerület az 187³/₄ ik évben gyámintézeti célokra összesen gyűjtött

9763 frt 57 krt. A tiszai kerület az utolsó évben a gyűjtésnek egy új módját fogadta el, mely úgy hiszem célszerűnek fog mutatkozni. Ugyanis „gyermek-egyletek“ alakítottak, melyek a gyámintézet céljával megismerkedtetve, hónaponként és tagonként 1 krt adtak a perzselybe, melyet a vallástanító az iskolába hoz, és miáltal a gyermeket tetteleg szoktatjuk az adakozásra, mely későbbi korában előtte többé nem lesz ismeretlen. „Tanítsd a gyermeket is az ő utának módja szerint, még mikor megvénheszik is, el nem távozik attól“. Példabeszédek, 22, 6. Ezen gyermekegyuletekben gyűlt az említett kerületben 264 frt 95 kr. Remélendő, hogy a többi kerület is valósítja a gyermekegyuletek eszméjét, melyek Némethon gyülekezeteiben már régóta fennállanak és virágoznak. Ha még megemlítem, hogy az első ev. egyetemes gyámintézet 1861—1873, 151,624 frtot gyűjtött tagjai között, mely összeget részint szükkülődő egyházak között osztotta fel, részint 30,114 frtból álló tőkéjéhez csatolt, akkor ezek a számok hathatósabban beszélnek, mint a felengzőbb szavak, az egylet nemes és sikeres célja mellett.

Ha valaha, úgy a mostani időben a gyámintézetnek legnagyobb jelentősége van. Az egyházak szükségai napról-napra növekednek. A kiadások, a papok és tanítók fizetésének felemelése miatt, mindig jobban igénybe veszik a község erszényét. Az iskola időszerinti szervezése szintén több anyagi áldozatokat kíván. A szükséges egyházi épületek újbóli felépítése vagy kijavittatása sokkal nagyobb összegeket elnyel mint valaha. Ily fokozott kiadások között mily könnyen megtörténhetik, hogy egy gyülekezet képtelenné válik az egyik vagy másik kikerülhetlen szükség fedezésére és mily üdvös akkor a gyámintézet adakozása, melylyel megint felsegíttetik a szükkülődő.

A gyámintézeteknek nem csak anyagi, de szellemi jelentősége is van. Azon egyletben a négy kerület a keresztyéni szeretet gyöngéd kapcsa által mintegy átkaroltatik és egybefüzetik. Bár mennyire is szétágazók és különfélék az egyes kerületek és egyházak törekvései, itt az egyetemes gyámintézetben mint egy és ugyanazon szelleműek a szeretet szolgálatában állanak; akárhogy szétmennek a szabad-elvek és orthodoxok irányai: itt e szent téren elhallgat a véleménykülönbség és a szeretet fillérei, ha különféle theologiai irányuaktól származnak is, békében valósítják ugyan azt a célt

t. i. a szükséggel küzdőnek segélyezését. „Erről ismerik meg mindenek, hogy én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretenditek“. Ján. 13, 35.

Gyámintézetünkről, mely mind a négy kerület egyesült tagjaiból áll, ref. atyafiaink is, úgy hiszem, sokat tanulhatnak. Ők minden teendőikben elszigetelve állanak kerületenként. Tanuljanak e példából e téren is egyesülni, mert egyesült erővel nemcsak az administráció könnyebb és sikeresebb, de a könyöradományok gyűjtése és elosztása is megfelelőbb és áldásosabb lesz, mint elszigetelt állapotban. Vegyék figyelemre a költő igazságát:

Warum noch länger abgesondert leben?

Da wir vereinigt, jeder reicher werden!

Weber Samu.

V E G Y E S E K.

— A „Religio“ egyik közelebbi számában rágalomnak mondja azon állítást, hogy a katolikus egyház azt követeli, hogy a pápának most is van joga a királyokat letenni, s országaikat másnak ajándékozni. Mellőzve a pápa legujabb körlevelét a német püspökökhez, melyben ezen jogkövetelés nincs világosan kifejezve, hanem csak az egész szól ezen jog tudatában: idézzük itt a schlesiai kath. néplapnak egy idevonatkozó nyilatkozatát: „Mi azt állítjuk, hogy a pápának most is van joga letenni a királyokat, s alkalom szerint azt gyakorolni is fogja. Minden német király és fejedelem a pápáé, mivel szabályszerűleg meg van keresztelve a háromegy isten nevében. Ha már egy király megtiltja, hogy a törvényesen választott pápát az egyház fejének elismerjük, s mindnyájunkat erőszakkal ó- és állami katolikusokká akar tenni: akkor nem tudjuk miért ne gyakorolná a pápa a Krisztustól neki adott hatalmat. Ha Nazianzi szent Gergely szerint már a püspökök is felsőségek, s a Krisztus törvénye a fejedelmeket az ő uralmok alá vetette: akkor a pápáknak még inkább van uralkodói hatalma, s a süszégtől kényszerítve kihuzhatják még egyszer a világi feyvert, s kimondhatják, hogy e vagy ama fejedelemnél az „isten kegyelméből“ firma tönkre ment, az illető uralkodóház megbukott s annak feje gondnokság alatt áll, s vele többé semmi üzletet nem lehet kötni. Tehát a pápának van joga a királyokat letenni“.

Ilyen beszédek után nem volna csuda, ha a német kormány még nagyobb szigorral lépne fel a pápaság ellen.

